

Λαϊκή επιμόρφωση

Ο όρος λαϊκή επιμόρφωση παραπέμπει αφενός στην εξωσχολική εκπαίδευση των λαϊκών στρωμάτων και στη δράση μορφωτικών κινημάτων αφετέρου σε κρατικούς φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων από τα λαϊκά στρώματα. Στο πρώτο επίπεδο, ο όρος σηματοδοτεί την πολιτική βούληση συλλογικών φορέων της κοινωνίας των πολιτών για την ανάπτυξη κοινωνικών κινημάτων που διεκδικούν ως βασικά δικαιώματα του ανθρώπου την παιδεία και τα πολιτιστικά αγαθά. Ως κρατικός φορέας, η «λαϊκή επιμόρφωση» προσαρμόζεται στις εκάστοτε πολιτικές προτεραιότητες των κυβερνήσεων. Η βασική διάσταση της λαϊκής επιμόρφωσης είναι, λοιπόν, πολιτική και όχι εκπαιδευτική.

Η πολιτική διάσταση της λαϊκής επιμόρφωσης στην Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα έντονη, στο βαθμό που συνδέθηκε με πολεμικές συγκρούσεις και σκληρές πολιτικές αντιπαραθέσεις. Η «Διεύθυνσις Λαϊκής Επιμορφώσεως» του υπουργείου Παιδείας θεσμοθετήθηκε το 1943, στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, από την κατοχική κυβέρνηση, με στόχο την αντιμετώπιση της επιρροής των αντιστασιακών οργανώσεων. Η νεοσύστατη υπηρεσία του υπουργείου Παιδείας λειτούργησε, τελικά, το 1951, ως Τμήμα της «Διευθύνσεως Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως» και είχε ως αρμοδιότητα την αντιμετώπιση του αναλφαριθμητισμού, με την ίδρυση και λειτουργία νυχτερινών δημοτικών σχολείων. Με το νόμο 3094/1954 «Περί μέτρων προς καταπολέμησιν του αναλφαριθμητισμού» οργανώθηκε ένα δίκτυο σε εθνική κλίμακα με Νομαρχιακές Επιτροπές που συντόνιζαν το έργο των νυχτερινών σχολείων.

Η προϊστορία της λαϊκής επιμόρφωσης

Η υπηρεσία λαϊκής επιμόρφωσης ανέπτυξε ένα πυκνό δίκτυο νυχτερινών δημοτικών σχολείων – κυρίως στη δεκαετία του 1950 – και στα τέλη της δεκαετίας του 1950 ίδρυσε περιορισμένο αριθμό από «Κέντρα Διδασκαλίας Ενηλίκων», ή «Κέντρα Εκπαιδύσεως Ενηλίκων», ή «Κέντρα Επιμορφώσεως Ενηλίκων». Το δίκτυο χρησιμοποιήθηκε από το μετεμφυλιακό κράτος ως καταπιεστικός μηχανισμός, κυρίως στις αγροτικές περιοχές της χώρας, με την επιβολή κυρώσεων στους υπόχρεους φοιτήσεως, δηλαδή στους/στις νέους/ες 14-20 ετών που δεν είχαν ολοκληρώσει την εξάχρονη, τότε, υποχρεωτική εκπαίδευση καθώς και στους γονείς και κηδεμόνες τους. Ταυτόχρονα, λειτούργησε και ως ιδεολογικός μηχανισμός, περιγράφοντας τους αναλφάβητους με τα μελανότερα χρώματα και χρεώνοντας σε αυτούς το πρόβλημα του αναλφαβητισμού.

Τα «Κέντρα Διδασκαλίας Ενηλίκων» λειτούργησαν, αρχικά, κυρίως στις αγροτικές περιοχές της χώρας και είχαν διπλή στόχευση: την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού των ενηλίκων άνω των 20 ετών και την παροχή γενικής εκπαίδευσης με τη διδασκαλία γλωσσικών μαθημάτων, αριθμητικής, ιστορίας, γεωγραφίας, φυσικής, χημείας, αστρονομίας, κ.ά. Επίσης, τα Κέντρα αυτά παρείχαν στοιχειώδεις τεχνικές γνώσεις. Μετονομάστηκαν στη διάρκεια της δικτατορίας, το 1968, σε «Κέντρα Επιμορφώσεως» και ο αριθμός τους πολλαπλασιάστηκε, αποτελώντας ένα δίκτυο οργάνωσης εκδηλώσεων σε ολόκληρη τη χώρα και κυρίως στις αστικές περιοχές, ενώ το δίκτυο των νυχτερινών σχολείων έφθινε. Βασικό τους έργο ήταν η οργάνωση εκδηλώσεων ιδεολογικού περιεχομένου, με ομιλίες υπέρ της δικτατορικής κυβέρνησης. Ενδεικτικά, το 1972–1973 καταγράφηκαν 3.839.505 συμμετοχές στις εκδηλώσεις/ομιλίες των «Κέντρων» Επιμορφώσεως». Είναι σαφές ότι το δίκτυο των Κέντρων αυτών χρησιμοποιήθηκε εντατικά ως ιδεολογικός μηχανισμός από το δικτατορικό καθεστώς. Μετά την πτώση της δικτατορίας, το 1974, επιχειρήθηκε ο εκσυγχρονισμός της υπηρεσίας λαϊκής επιμόρφωσης – που αναβαθμίστηκε από Τμήμα σε Διεύθυνση – χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα.

Η ιστορία της λαϊκής επιμόρφωσης

Η ιστορία της λαϊκής επιμόρφωσης αρχίζει με την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ το 1981, που είχε θέσει στο προεκλογικό πρόγραμμά του ως μια από τις προτεραιότητές του την αναβάθμιση του θεσμού της λαϊκής επιμόρφωσης. Κατ' αρχάς, αξιοποιήθηκε η διεθνής εμπειρία στο πεδίο της λαϊκής επιμόρφωσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων, με τη διοργάνωση διαδοχικών διεθνών σεμιναρίων και συνεδρίων, στα οποία συμμετείχαν εμπειρογνώμονες διεθνούς κύρους και εκπρόσωποι μαζικών μορφωτικών κινήματων από διάφορες χώρες. Παράλληλα, αυξάνεται η χρηματοδότηση επιμορφωτικών δραστηριοτήτων με την οικονομική συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Το θεσμικό πλαίσιο άλλαξε ριζικά το 1982, με τον Κανονισμό Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΦΕΚ 826/22-10-1982, τευχ. Β).

Οι Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (NELE) αναδιοργανώνονται με τη συμμετοχή και των κοινωνικών εταίρων, ιδρύονται Συμβούλια Λαϊκής Επιμόρφωσης με μόνιμα στελέχη και οργανώνονται περισσότερα από τριακόσια Κέντρα Λαϊκής Επιμόρφωσης. Η Διεύθυνση Λαϊκής Επιμόρφωσης με το νόμο 1320/1983 αναβαθμίζεται σε Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΓΓΛΕ). Σημαντικές δράσεις ουσιαστικής αναβάθμισης του θεσμού ήταν:

- α. Η διαμορφωτική αξιολόγηση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων. Στη μελέτη αξιολόγησης προτείνονται και εν μέρει υλοποιούνται:
- ✖ η εισαγωγή της κοινωνικής διάστασης σε όλα τα τμήματα μάθησης και η έμφαση στην κοινωνική κατάρτιση των ενηλίκων με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης,
  - ✖ η δημιουργία φορέα επιμόρφωσης των επιμορφωτών και η καθιέρωση πιστοποιητικού επαγγελματικής επάρκειας για τους επιμορφωτές,
  - ✖ η οργάνωση προγραμμάτων ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης και η υποστήριξη της κοινωνικής οικονομίας,
  - ✖ η δημιουργία μιας μόνιμης ομάδας διαμορφωτικής αξιολόγησης και η οργάνωση συμμετοχικών ερευνών σε τοπικό επίπεδο.
- β. Η επιμόρφωση των στελεχών σε κεντρικό επίπεδο από το Κέντρο Μελετών και Αυτομόρφωσης (ΚΕΜΕΑ) και η επιμόρφωση των επιμορφωτών με τη μέθοδο της αυτομόρφωσης. Έκδοση βιβλίων για τη θεωρητική τεκμηρίωση της λαϊκής επιμόρφωσης και του περιοδικού «Αυτομόρφωση» από το ΚΕΜΕΑ. Το περιοδικό «Αυτομόρφωση» αποτέλεσε βήμα θεωρητικού προβληματισμού και κριτικής ανάλυσης των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων και του έργου των επιμορφωτών, παράλληλα με περιοδικές εκδόσεις από διάφορες NELE (περιοδικό «Στροφή» από τη NELE Θεσσαλονίκης, περιοδικό «Παρουσία» στην Πιερία, «Φθιώτικη Δημιουργία» στη Φθιώτιδα κ.ά.).
- γ. Η διοργάνωση σειράς διεθνών σεμιναρίων και συνεδρίων, με τη συμμετοχή εμπειρογνομώνων από διάφορες χώρες της Ευρώπης, σε θέματα στρατηγικής σημασίας όπως:
- ✖ Λαϊκή Επιμόρφωση: διεθνείς εμπειρίες και ελληνικές προοπτικές, το 1982.
  - ✖ Αποκέντρωση και λαϊκή επιμόρφωση: Η συμβολή του επιμορφωτή στην τοπική ανάπτυξη, το 1985.
  - ✖ Δόμηση και συντονισμός επιμορφωτικών προγραμμάτων ενηλίκων, το 1986.
  - ✖ Η αντιμετώπιση του αναλφαριθμητισμού στις χώρες – μέλη της ΕΟΚ σήμερα, το 1987.
- δ. Τα διεθνή σεμινάρια και συνέδρια, η συνεργασία με ξένους εμπειρογνώμονες και τα σεμινάρια επιμόρφωσης στελεχών και επιμορφωτών ανέδειξαν ένα αξιολογικό στελεχειακό δυναμικό, με υψηλού επιπέδου θεωρητική γνώση του πεδίου

της εκπαίδευσης ενηλίκων και πολύπλευρη εμπειρία (οργανωτική, ερευνητική και εκπαιδευτική).

Τη δεκαετία του 1980, περίοδο ακμής της λαϊκής επιμόρφωσης, συμμετείχε σε επιμορφωτικά προγράμματα μεγάλος αριθμός ενηλίκων από τα λαϊκά στρώματα, στην πλειονότητά τους γυναίκες. Οι συμμετοχές τη δεκαετία αυτή, κατά μέσο όρο, έφτασαν περίπου τις 140.000 ετησίως.

Στη δεκαετία του 1990, το δίκτυο της λαϊκής επιμόρφωσης αποδυναμώθηκε και συρρικνώθηκε, με κατακόρυφη μείωση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων και τελικά με την υπαγωγή των περιφερειακών υπηρεσιών της στη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση. Οι πολιτικές προτεραιότητες μετατοπίστηκαν προς τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, σύμφωνα και με τις προδιαγραφές του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, ενώ το δίκτυο της λαϊκής επιμόρφωσης τελικά αποδομήθηκε. Ωστόσο, η υπηρεσία λαϊκής επιμόρφωσης και το ΚΕΜΕΑ αποτέλεσαν φορείς/δεξαμενές τεχνογνωσίας, από τους οποίους αναδείχθηκαν στελέχη τα οποία, από άλλες θέσεις (σε Πανεπιστήμια, σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς και σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας), ανέπτυξαν τη θεωρία και την πρακτική της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βεργίδης, Δ. (1985). Η διαρκής εκπαίδευση στην Ελλάδα στα πλαίσια του θεσμού της λαϊκής επιμόρφωσης. Στο Μ., Debessé & G. Mialaret (Επιμ.), *Οι παιδαγωγικές επιστήμες. Διαρκής εκπαίδευση και κοινωνικοπολιτιστική εμφύχωση*, τόμος 8. Αθήνα: Δίπτυχο. σσ. 581 – 624.
- Βεργίδης, Δ. (1995). *Υποεκπαίδευση, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις*. Αθήνα: Ύψιλον/ βιβλία.
- Καραλής, Θ. (2002). *Η εξέλιξη του δικτύου της λαϊκής επιμόρφωσης κατά την περίοδο 1989 – 1999* (Διδακτορική διατριβή). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Καραλής, Θ. (2010). Η εξέλιξη της εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ελλάδα. Στο Δ. Βεργίδης & Α. Κόκκος (Επιμ.), *Εκπαίδευση Ενηλίκων, διεθνείς προσεγγίσεις και ελληνικές διαδρομές* (σσ. 17-42). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ντεμουντέρ, Π., Βαρνάβα-Σκούρα Τζ. & Βεργίδης, Δ. (1984). *Η λαϊκή επιμόρφωση στην Ελλάδα. Αξιολόγηση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΓΓΛΕ.